

tomu je da su istraživanja o ovom papi iznimno zanimljiva. Po mnogima je Inocent III najmoćniji papa srednjeg vijeka. Možemo primijetiti kako se historiografija u 20. stoljeću odmaknula sa strogo političkog gledanja na Inocentov pontifikat, te je odlučila sagledati i druge aspekte njegove vlasti i njega samoga kao osobu. Zbog svega navedenog *Innocent III* je iznimna knjiga koja može zanimati sve koji se bave papinstvom, crkvenom poviješću, srednjim vijekom, ali i teologijom i djelomice istraživanjem svakodnevice.

Igor RAZUM,

Gherardo Orthalli-Giorgio Cracco-Gaetano Cozzi-Michael Knapton,
Povijest Venecije svezak 1., Zagreb: Antibarbarus, 2007, 638 str.

Gaetano Cozzi-Michael Knapton-Giovanni Scarabello, *Povijest Venecije svezak 2.*, Zagreb: Antibarbarus, 2007, 734 str.

Objavlivanjem dvaju svezaka Povijesti Venecije iniciranih od strane torinske izdavačke kuće UTET 1986. godine te konačno objavljenih u prvoj verziji 1992. godine, izdavačka kuća Antibarbarus, u suradnji sa Sveučilištem Jurja Dobrile iz Pule, na neki je način zatvorila krug publiciranja kapitalnih djela vezanih uz povijest Mletačke Republike na hrvatskom jeziku. Objavljivanje prve studije o mletačkoj povijesti pokrenula je izdavačka kuća Tipex, objavivši 2006. godine Diehlovu *Mletačku Republiku*, izvorno objavlvenu 1911. godine, nakon čega je krajem 2007. godine u izdanju Golden Marketinga izašla Laneova *Povijest Mletačke Republike*, izvorno tiskana 1974. godine, da bi se početkom 2008. godine u knjižarama našla i dvosveščana *Povijest Venecije*, na kojoj su radili eminentni mletački povjesničari, obrađujući teme iz vlastitog područja istraživanja.

Izdavanjem navedenih naslova hrvatska historiografija konačno je dobila relevantnu literaturu na temu mletačkih historiografskih istraživanja.

Prvi svezak *Povijesti Venecije* prati povijest grada i republike od utemeljenja Venecije do 1517. godine. Utemeljenjem grada i njegovim ranim razvojem bavi se Gherardo Orthalli u tekstu naslovljenom **Venecija od početaka do Pietra II. Orseola** (str. 15-101), podijeljenom u tri velika poglavlja *Rađanje druge Venecije* (str. 17-38), *Stjecanje autonomne dimenzije* (str. 47-73) te *Doba Candiana i Orseola* (str. 75-92). U prvom poglavlju pratimo pregled naseljavanja grada, njegovo laviranje između Langobarda i Bizanta, organizaciju društveno-gospodarskih aktivnosti, crkvena previranja između Akvileje i Grada te stjecanje prvih oblika autonomije i pojave prvih duždeva, s naglaskom na političke događaje. Drugo poglavlje ukazuje na osjetljiv položaj Venecije u franačko-bizantskom sukobu, koji je završio učvršćivanjem bizantskog utjecaja u sve samostalnijoj Veneciji, crkveno odvajanje Istre, premještanje gradskog središta na Rialto, pojavu prve plemićke obitelji Particijaka, utemeljenje kulta svetog Marka, početni razvoj trgovine, pojavu konkurenata na Jadranu, Saracena i Slavena te na kodificiranje izbora kneza. Treće poglavlje bavi se ponajprije

razdobljem turbulentne vladavine Petra IV. Kandijana, i to u prvom redu njegovom agresivnom politikom prema sjevernom Jadranu, okretanju interesa ka sve većoj suradnji sa zapadom, oličenom u caru Otonu I. te u konačnici sveopćim nezadovoljstvom njegovom vladavinom, zahvaljujući čemu je dužd ubijen zajedno sa malodobnim sinom. Razdoblju duždeva iz obitelji Kandijan, slijedilo je uz kratkotrajne iznimke, razdoblje vladavine obitelji Orseolo, čije su temeljne odrednice bile stabilizacija prilika, nova suradnja s Bizantom, korištenje povoljnih trgovačkih mogućnosti grada na razmeđu istoka i zapada te u konačnici osvajanje Dalmacije 1000. godine, od strane Petra II. Orseola, kojeg autor naziva lucidnim i genijalnim vođom.

Srednjovjekovnim razvojem Venecije bavi se Giorgio Cracco u tekstu naslovljenom **Venecija u srednjem vijeku: "Drugi svijet"** (str. 103-242) te podijeljenom na četiri opsežna poglavlja *Bez prostora* (str. 107-135), *Osvajanje carstva* (str. 137-168), *Sjaj i kriza "plemenitog grada"* (str. 169-209) i *Patricijska država između mora i zemlje* (str. 211-242). Prvo poglavlje posvećeno je, u prvom redu razvoju društveno-gospodarskih odnosa, iskorištavanju voda i polja, kopnenih teritorija u zaleđu, demografskoj situaciji, nastanku gradskog identiteta, povezanog s nestankom potrebe za naglašavanjem porijekla, razvoju svjetovnih i crkvenih vlasti, razvoju vjerskih kultova sv. Marka i sv. Petra te pozicioniranju Venecije u sukobu između carstva i papinstva. Drugo poglavlje prati tešku situaciju u kojoj se Venecija našla početkom 12. stoljeća i uzrokovala društvena previranja između suprotstavljenih skupina u gradu. Do izražaja je došao neprijateljski stav, kako Bizanta, tako i zapadnih zemalja prema Veneciji, što je uzrokovalo svojevršno razvlaštenje kneza, u ime komune, pod parolom vlade javnog spasa. Neprijateljstva koja su bila usmjerena prema Veneciji, ugrozila su njen trgovački položaj kako na Jadranu tako i na koprenom posjedu, kulminirajući velikom racijom pokrenutom od strane bizantskog cara u ožujku 1171. u kojoj su uhapšeni svi mletački brodovi i trgovci koji su se nalazili na teritoriju carstva. Venecija je u konačnici odgovorila osvajanjem Zadra i samog Carigrada u Četvrtom križarskom ratu, iniciranom od strane Henrika Dandola, koji je potom formirao svojevrstan separatistički pokret umnogome neovisan od glavnog grada, prouzročivši podjele oko izbora novog dužda. Poglavlje naslovljeno *Sjaj i kriza "plemenitog grada"* prati vladavinu novoizabranog dužda Jakova Tiepola, njezin vanjskopolitički vrhunac, oličen u trojnom savezu između Venecije, Genove i papinstva usmjerenog protiv cara Fridrika II. te u konačnici snažan otpor njegovoj vlasti, potpunu političku izolaciju i poništenje skoro svih njegovih dostignuća, posebno u sukobu s carstvom koje tada postaje saveznik. Ostatak poglavlja prati daljnja previranja u borbi za vlast nad Republikom, posebno između narodu sklonih duždeva iz obitelji Tiepolo i njihovih protivnika, zastupnika visoke aristokracije, obitelji Dandolo, koja je kulminirala u veljači 1297. godine zatvaranjem Velikog vijeća, ali i uočava značajne napore na polju pomorske trgovine, najbolje uočljive u donošenju *Statuta navium* 1255. godine, kao i u djelu Marka Pola *Il Milione* o životu i trgovačkim aktivnostima u Kini. Četvrto poglavlje Craccovog teksta fokusirano je na posljedice zatvaranja Velikog vijeća, veliku pobunu Pietra Querinija i Baiamontea Tiepola, ratni sukob s Genovom koji je doveo u pitanje vlast nad Chioggiom te, povezano s tim ukazivanje na razmjere opasnosti koje su natjerale vladu na ustupak i primanje 30 pučkih obitelji u Veliko vijeće.

Najveći dio prvog sveska *Povijesti Venecije* zauzima tekst Gaetana Cozzija pod naslovom **Mletačka Republika u novom vijeku-Od rata za Chioggiu do 1517.** (str. 251-529). Imajući u vidu dugotrajnost razdoblja, kao i sveobuhvatan pogled na problematiku funkcioniranja Republike u promatranom razdoblju, na polju politike, državnog i društvenog us-

trojstva, problematizaciju patricijata i građanstva te u konačnici problematizaciju kulturnog, gospodarskog, vjerskog i upravnog razvoja, s iscrpnim pogledom na stanje na Pomorskom i Kopnenom posjedu, može se doći do zaključka o Cozzijevom tekstu kao o najvrednijem prilogu prvom svesku knjige, što će ujedno biti slučaj i s drugom knjigom. Cozzi je svoj rad podijelio na pet velikih cjelina, **Politika Mletačke Republike za prevlast u Italiji i na Levantu** (str. 259-356), **Vladarica** (str. 357-442), **Pomorski posjed** (str. 443-469), **Kopneni posjed** (str. 471-505) te **Vjerska politika** (str. 507-529), od kojih su sve osim posljednje cjeline podijeljene na nekoliko poglavlja. Cjelina koja promatra politiku spram Italije i Levanta sastavljena je od poglavlja *Od rata za Chioggiu do osvajanja kopnenog posjeda i pada Carigrada (1381-1454)*, *Od pada Carigrada do pripojenja otoka Cipra (1454-1490)*, *Ratovi za Ferraru i Rovereto (1481-1484. i 1487)*, *Mletačka Republika za dolazaka francuskih kraljeva Karla VIII. i Luja XII. u Italiju (1494-1499)* i *Od osvajanja Cremona do gubitka i ponovnog osvajanja Terraferme (1499-1517)*.

Druga velika cjelina **Vladarica**, podijeljena je na sedam poglavlja *Ustrojstvo, pravo, veleposlanici, Patricijat, Građanstvo, Kancelarija, Puk-bratovštine-stranci-Židovi, Kulturno i ljudsko obličje grada te Gospodarstvo*.

Treća cjelina koja analizira procese na Pomorskom posjedu, podijeljena je na dva, geografijom određena, poglavlja *Romànija i Dalmacija i Albanija*, dok je četvrta cjelina posvećena Kopnenom posjedu promatrana iz nešto drukčije perspektive te se sastoji od poglavlja *Upravni sustav te Kulturna i ekonomska politika*. Iako je zauzela tek nešto više od pola stranice, zanimljiva je i autorova pozornost posvećena kulturnim prožimanjima Venecije i Dalmacije, u kojoj on pored neupitnog prodora mletačke kulture u Dalmaciju, uočava i potrebu za većim angažmanom na istraživanju kulturnih utjecaja iz drugog smjera (str. 468).

Završni dio prvog sveska, kojeg je napisao Michael Knapton, posvećen je financijskim aspektima razvoja Republike u promatranom periodu, od kraja 14. do početka 16. stoljeća. Autorov rad naslovljen je **Rat i financije (1381-1508)** (str. 553-623) i podijeljen u osam poglavlja *Italaska politika i obrana Terraferme, Istočnjačka politika i pomorska obrana države, Državni izdaci, Između državnih i lokalnih financija, Dužnosti i obveze, Carine, Manji prihodi te Novac i pozajmice*, a zamišljen je kao dopuna Cozzijevoj iscrpnoj analizi.

Drugi, opsežniji svezak *Povijesti Venecije* koji prati razvoj Mletačke Republike od početka 16. stoljeća do njenog pada 1797. godine i neposrednih zbivanja nakon tog događaja. sastavljen je od priloga trojice autora, Gaetana Cozzija, Michaela Knaptona i Giovannija Scarabella, a naslovljen je **Mletačka Republika u moderno doba. Od 1517. do kraja Republike**.

Kraći predgovor drugoj knjizi napisao je Gaetano Cozzi (str. 21-23), uputivši čitatelje u razloge vlastite orijentacije ka vjerskim i političkim kretanjima 16. i 17. stoljeća te na tekstove Michaela Knaptona i Giovannija Scarabella.

Cozzi je kroz petnaest poglavlja, *Venecija u europskim okvirima (1517-1699)*, *Ispreplitanje religioznog i crkvenog života s političkim životom (1517-1563)*, *Venecija između Turaka i kršćanskih vladara: bitka kod Prevese (1535-1540)*, *Venecija, Carstvo i Maransko pitanje (1542-1571)*, *Ciparski rat i Lepantska bitka (1540-1573)*, *Španjolska, Francuska i Mletačka Republika (1573-1598)*, *Ispreplitanje religioznog i crkvenog života s političkim životom (1565-1606)*, *Rat između Habsburškog Carstva i Osmanskog Carstva. događaji koji su "jako povezani sa stvarima Republike" (1593-1606)*, *Spor oko Interdikta (1606-1607)*, *Politika Republike nakon Interdikta (1607-1619)*, *Mletačka Republika i Tridesetogodišnji*

rat, *Kandijski rat (1645-1669)*, *Od konca Kandijskog rata do mira u Srijemskim Karlovcima (1669-1699)*, *Ispreplitanje religioznog i političkog života, (1608-1699)* i *Vladajući stalež i tijela vlasti* (str. 25-221), iznio detaljnu analizu političkog i vjerskog razvoja Republike u promatranom periodu 16. i 17. stoljeća.

Njegov rad je, jednako kao i u prvoj knjizi, dopunio Michael Knapton analizom odnosa Republike prema svom Pomorskom i Kopnenom posjedu, i to ponajprije na polju gospodarskih aktivnosti, u tekstu naslovljenom **Između Vadarice i njezina posjeda (1517-1630)** (str. 237-563). Knaptonov tekst sastavljen je od četiri poglavlja, *Uvod, Vadarica, Pomorski posjed* i *Terraferma*.

Završni dio knjige napisao je Giovanni Scarabello, koji se posvetio istraživanju 18. stoljeća. Njegov rad, ujedno i naslovljen *Osamnaesto stoljeće* (str. 589-720) sastoji se od četiri poglavlja, *Od rata za španjolsko nasljeđe do gubitka Peloponeza i rata za austrijsko nasljeđe (1700-1748)*, *Druga polovica 18. stoljeća: upravljanje neutralnošću i rasprava o očuvanju, Reformatorske rasprave i potezi te Istrošenost Republike*.

Konačan zaključak o ova dva sveska posvećena mletačkoj povijesti svakako je pozitivan, iz niza razloga. Prije svega, to je najiscrpniji rad o povijesti Mletačke Republike objavljen na hrvatskom jeziku, rađen od strane nekoliko vrsnih stručnjaka specijaliziranih za pojedina povijesna razdoblja i prostore, što je omogućilo sveobuhvatnost pogleda na razvoj Mletačke Republike i ukazalo na ozbiljnost cijelog projekta. Dodatna vrijednost knjiga leži i u detaljnoj bibliografiji koja je pridodana svakom autorskom tekstu, za svako poglavlje posebno, zahvaljujući kojoj su ispunjene temeljne pretpostavke za daljnji istraživački rad zainteresiranih povjesničara. U konačnici, tekstovi su čitljivi i razumljivi i najširoj publici, pri čemu su zadržali i znanstvene karakteristike. Ukoliko bi se na kraju, pored svih pozitivnih strana ovog izdanja htjelo tražiti i neku zamjerku našla bi se u činjenici da je 18. stoljeće obrađeno u prvom redu na političkom planu, a manje gospodarskom, kao i da je problematici Terraferme posvećeno znatno više prostora u odnosu na problematiku Pomorskog posjeda, posebice za razdoblje druge polovice 17. stoljeća.

Nakon čitanja ovih dvaju svezaka, može se donijeti zaključak o kapitalnom izdanju za hrvatsku historiografiju i prostoru kojeg ova knjiga ostavlja za daljnja specijalistička istraživanja.

Dragan MARKOVINA

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI 41

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

The logo for FF press, featuring the letters 'FF' in a stylized font with a horizontal line through them, followed by the word 'press' in a lowercase sans-serif font.

ZAGREB 2009.

RADOVI ZAVODA ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Knjiga 41

Izdavač

Zavod za hrvatsku povijest
Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
FF-press

Za izdavača

Damir Boras

Glavni urednik

Borislav Grgin

Uredništvo

Ivo Goldstein
Boris Olujić
Mario Strecha
Božena Vranješ-Šoljan

Tajnik uredništva

Hrvoje Gračanin

Adresa uredništva

Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Zagreb,
Ivana Lučića 3, HR-10 000, Zagreb
Tel. ++385 (0)1 6120 150, 6120 158, faks ++385 (0)1 6156 879

Časopis izlazi jedanput godišnje

Ovi su Radovi tiskani uz financijsku potporu
Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske

Naslovna stranica

Iva Mandić

Računalni slog

Boris Bui

Lektura

Ivan Botica

Tisak

Tiskara Rotim i Market, Lukavec

Tiskanje dovršeno u studenome 2009. godine

Naklada

400 primjeraka